

УДК 37.016: 808.1 / 140.8 (477 Сков)

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2022.05>

Галина Гич,
ORCID iD 0000-0003-2037-036X
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії й методики
мовно-літературної та художньо-естетичної освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
halina.gych@toippro.mk.ua

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗА ТВОРЧІСТЮ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Статтю присвячено сучасним та перспективним видам навчальної діяльності учнів на уроках за творчістю Григорія Сковороди відповідно до вимог компетентнісно-діяльнісного підходу Нової української школи.

Проаналізовано окремі сучасні наукові праці фахівців України з методики проведення уроків української літератури. Методом de visu досліджено 15 наявних у Всережжі конспектів уроків та інших методичних матеріалів, які засвідчують широкий методичний інструментарій проведення уроків літератури за творчістю ювілейника 2022 року.

Запропоновано окремі методичні прийоми і технології видів навчальної діяльності учнів, які допоможуть учителю досягти вищого рівня формування ключових та предметних компетентностей. Пояснено методичні аспекти впровадження «спонтанного» (креативного) написання, технології «входження в картину», конспектів Білла Гейтса і Корнелла. Наведено авторські версії ченч- і клоуз-тестів як елемента групової роботи, рекомендовано сингапурську методику організації уроку / заняття, поради щодо особливостей використання цифрової таксономії Ендрю Черчеса для розроблення компетентнісно-орієнтованих завдань на уроках за творчістю Г. С. Сковороди.

Ключові слова: *види навчальної діяльності; компетентнісно-орієнтоване навчання; сучасні методики і технології уроку української літератури; творчість Григорія Сковороди.*

© Гич Г. М., 2022

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.

Григорій Савович Сковорода – видатний український філософ, мислитель, гуманіст, просвітитель, письменник, лінгвіст, педагог, музикант – український Сократ, ювілей якого відзначатиме не тільки Україна, але і весь цивілізований світ. Він відомий своїм унеском в історію духовної культури українського народу, тому уроки

за його творчістю є одним із компонентів національно-патріотичного виховання молодих громадян нашої країни.

Творчість Сковороди посідає почесне місце у програмі уроків української літератури, про що свідчить неабияка кількість методичних розробок учителів. Отже, науково-методичне забезпечення уроків, присвячених ювілейнику 2022 року, є актуальним з погляду сучасних вимог відповідних державних документів (Державний стан-

дарт базової середньої освіти, 2020, с. 5).

Як стверджує доктор педагогічних наук, відомий науковими дослідженнями проблеми літературної компетентності учнів-читачів Василь Шуляр, сучасний учитель працює в ситуації, коли відбувається «лавиноподібне зростання всіх видів інформації; – активне використання різноманітних технологій навчання» (Шуляр В. І., 2022, с. 29). Це спричинює певну дихотомію в навчально-методичному забезпеченні уроку української літератури. З одного боку, наукової та методичної інформації щодо проведення уроків доволі багато, з іншого – учитель має самостійно відібрати нові сучасні види навчальної діяльності для свого уроку. Відповідно виникає питання про критерії, якими учитель має керуватися для відбору серед величезних обсягів інформації саме тих видів навчальної діяльності, які якнайкраще відповідають можливостям учителя, сприйняттю учнів та завданням уроку.

Мега статті полягає в науково-методичному аналізі видів навчальної діяльності учнів, які притаманні вчительській практиці під час вивчення творчості Григорія Сковороди і спробам пошуку сучасних технологій, методик, прийомів та засобів уроку літератури, адекватним особливостям сучасних учнів.

Виділення нерозв'язаних раніше аспектів загальної проблеми. На уроках літератури за творчістю Григорія Сковороди сучасний учитель має використовувати види навчальної діяльності учнів, які відповідають особливостям сприйняття та розуміння інформації учнів ХХІ століття.

Визначена мета передбачає виконання таких **завдань**:

- висвітлити основні проблеми сучасного уроку української літератури, які представлені в публікаціях провідних науковців країни,
- проаналізувати з використанням традиційного аналізу документів конспекти уроків за творчістю Григорія Сковороди,
- дібрати відповідний сучасний ін-

струментарій уроку української літератури за творчістю ювілейника 2022 року,

- запропонувати конкретні види навчальної діяльності, які можуть упроваджувати вчителі на уроках української літератури відповідно до вимог компетентнісно-діяльнісного підходу.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням набутих науково-методичних результатів.

Докладно методика уроку літератури розкрита в численних роботах доктора педагогічних наук В. І. Шуляра, який багато років розробляє цю тему (Шуляр В. І., 2014). В одній з останніх ґрунтовних робіт зазначає, що «оптимально-доцільна побудова сучасного уроку літератури в просторі різноманітних класифікаційних типів і різновидів, які під час взаємодії продукуватимуть креативного, компетентного читача, здатного одержувати естетичну насолоду від художніх текстів, досягати результату і вибудовувати таку систему цінностей, яка допоможе йому бути успішною, самодостатньою, націєзорієнтованою Я-особистістю, яка не порушуватиме гармонію культур, «себе-у-світі» (Шуляр В. І., 2022, с. 226). Безсумнівним здобутком автора є те, що уроки літератури він розглядає як один з елементів націєтворчої позиції закладу освіти і вчителя.

Методичний інструментарій уроку літератури всебічно проаналізований у роботах доктора педагогічних наук Т. О. Яценко (Яценко Т. О., 2016, с. 19), яка є автором модельної програми, підручника і багато років у численних публікаціях висвітлює різноманітні аспекти уроків української літератури.

Одним із таких важливих аспектів сучасного уроку літератури є завдання формування компетентного учня-читача, який не просто здатен сприймати і розуміти тексти різних авторів та жанрів, але і свідомо та самостійно за допомогою уроків літератури формує власну читацьку діяльність і визначає шляхи подальшого розвитку осо-

бистості як читача.

Багато років тему методики уроку літератури в нових умовах формування читачької діяльності розробляв А. М. Фасоля, який в одній із своїх останніх публікацій писав, що «підручник реалізує ключову ідею авторської Концепції літературної освіти: засобами предмета допомогти учневі у його самопізнанні, життєвому самовизначенні, саморозвитку, самоздійсненні, сформувати компетентного учня-читача як суб'єкта читачької діяльності, особистісного і читачького саморозвитку», тим самим були окреслені основні завдання вчителя на уроці української літератури» (Фасоля А. М., 2017, с. 219).

Теоретичні напрацювання науковців України є основою вирішення практичних питань сучасної літературної освіти. Найбільш вдалим поєднанням теорії та практики є професійна діяльність учителів / науковців, які досліджують різні наукові аспекти теми «шкільна літературна освіта», поєднуючи це із власною роботою з учнями на уроках літератури.

Учена і вчитель-практик Л. А. Назаренко обґрунтовує можливі шляхи подолання ускладнень у набутті читачької та медіакомпетентностей засобами літератури й медіа в навчанні учнів і на творчо-репрезентаційному етапі формування літературної компетентності рекомендує вчителям використовувати на уроках створення літературно-інформаційних продуктів (сайт, буктрейлер, блог, відеопоезія, сторітелінг, гра, карта, пост, стрімповідомлення, плакат, кіноафіша, комікс, кросенс, меми, мотиватор тощо)» (Назаренко Л. А., 2022, с. 29). Практичну реалізацію названих видів інформаційної продукції автор і керівник робіт учнів представляє на власному блозі «Літературні вітрила» (<https://lessons555.blogspot.com/>).

Учителі-науковці не тільки теоретично досліджують проблематику сучасного уроку літератури, але й апробовують на уроках різноманітні прийоми, технології і практики роботи з текстами. Саме завдяки такому поєднанню теорії і практики розро-

бляють, упроваджують різні види навчальної діяльності учнів під час вивчення літературних творів.

Активно працює над тематикою сучасного уроку літератури А.-М. І. Богосвятська, публікації якої надають учителям-практикам методично обґрунтований матеріал щодо інноваційних методик і прийомів, які можуть упроваджуватися на уроках літератури (Богосвятська А.-М. І., 2021, с. 26). Науковець і вчитель-практик не тільки постійно аналізує різноманітні теоретичні аспекти викладання української і зарубіжної літератур, але і демонструє власні нароби щодо особливостей упровадження у практику роботи цікавих технологій і методик, що продемонстровано на авторському блозі «Натхненник».

Активна практика поширення досвіду викладання на уроках літератури є сталим науковим і методичним підґрунтям для вчителів України, які мають змогу ознайомитись із педагогічними практиками вчителів-науковців. Такий формат об'єднання зусиль теорії і практики шкільної літературної освіти дає свої позитивні результати, які виявляються в різноманітності видів і типів уроків літератури.

Цікавий досвід уроків літератури, який автор назвав «нестандартними», представляє О. В. Демчук (Демчук О. В., 2000, с. 11). Урок за творчістю Григорія Сковороди автор пропонує назвати уроком-семінаром «Григорій Сковорода – філософ, письменник, педагог і музикант».

Виділимо дослідження Т. В. Бабійчук щодо використання інтерактивних форм роботи за відеофрагментами (мініекранізаціями) та аудіальних засобів на уроках літератури. Вона справедливо зазначає, що «основне завдання відеофрагментів як засобу навчання – сприяти якісному виконанню програми з української літератури з мінімальною затратою часу на підготовку до заняття та реалізацію його мети (Бабійчук Т. В., 2006, с. 20).

Саме завдяки таким публікаціям учителі-практики активно використовують на

уроках літератури ролики, які стимулюють читацьку активність учнів, надають їм можливість краще зрозуміти літературний твір і водночас такі матеріали відкривають простір творчості і для вчителів, і для учнів у площині створення медіатекстів для їхнього подальшого використання на уроках літератури.

Велика кількість практико орієнтованих публікацій Н. В. Неміровської стосуються різних аспектів проведення уроків літератури. Відзначимо її практичний кейс із використання на уроках української літератури інтермедіальної компаративістики – різноаспектне мистецьке поєднання в одному творі (Неміровська Н. В., 2022, с. 28). Інтермедіальність як спосіб кореляції мистецьких явищ, наявність у художньому творі елементів, транспонованих з інших видів мистецтва, якраз і можна спостерігати через багатогранну творчість Григорія Сковороди, а основи компаративістики допоможуть учителю літератури на своєму уроці поєднати різні види мистецтва для якнайкращого сприйняття і розуміння літературного твору.

Навчально-методичні матеріали розробляють не тільки вчителі-практики, але і знані науковці. Так, стаття доктора педагогічних наук А. Л. Ситченка містить матеріали до вивчення байок Сковороди, які й нині можуть використовувати вчителі для проведення уроків (Ситченко А. Л., 2009). Такі роботи не лише демонструють високий науково-теоретичний і методичний рівень їхніх авторів, але і «наближають» доволі складні філософські публікації ювілейника до підлітків 21 століття, які читатимуть ці «великі» тексти всесвітньо відомого українця, який уособлює своєю постаттю не тільки українську літературу, але й українську філософію, педагогіку, культуру, музику.

Творчість Сковороди багатогранна, а відтак логічно його особистість на уроці розглядати через призму взаємозв'язків різних видів творчості. Такий підхід висвітлено в монографії С. О. Жили щодо теорії і практики вивчення української літератури

у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи (Жила С. О., 2004).

Сучасний урок української літератури неможливий без використання інтерактивних технологій навчання, практика використання яких ретельно проаналізована в колективному навчально-методичному посібнику, окремий розділ якого надає вчителям методичні поради щодо впровадження інтеракції на уроках (Пометун О. І., Пироженко Л. В., 2004, с. 27–60).

З огляду на те, що за вимогами Нової української школи працюють учителі 5 класів, учителям-практикам доречно ознайомитись із посібником «Дорожня карта вчителя мовно-літературної галузі: інструментарії оцінювання» (автори: Тетяна Гнаткович, Олена Котусенко, Оксана Опачко), автори якого називають види діяльності учнів на уроці літератури (2022, с. 42).

Інтерактивний урок у XXI столітті передбачає активне використання комп'ютерних технологій, адже сучасні учні мають власні гаджети й із задоволенням на уроці виконуватимуть різноманітні завдання вчителя, базовані на інформаційно-комунікаційних технологіях. Робота А. Б. Уліщенко і В. В. Уліщенко присвячена застосуванню інформаційних технологій у навчанні мови та літератури і торкається самого широкого спектра впровадження екранних технологій (Уліщенко А. Б., 2006).

Екранні технології не просто стали майже обов'язковим елементом сучасного уроку літератури, вони «створили» новий урок, коли комп'ютерні технології розширили, урізноманітнили та активізували діяльність учителя й учня. Виклики останніх років поставили перед українським учителем чітке завдання створення і впровадження в практику дистанційних та змішаних форм навчання, що відразу позначилося на практичній діяльності вчителів, які активно розробляють і впроваджують відеоуроки як елемент віддаленого навчання.

Активно опрацьовується тема створення відеоуроків, які входять у практику роботи вчителів, і ця діяльність стає все

більш активною: автор наукової статті окреслює основні напрями роботи вчителя під час використання таких уроків (Мальцев О. В., 2016, с. 39).

Нагальним є питання розроблення й упровадження компетентнісно-орієнтованих завдань, які розраховані на різний рівень підготовленості учнів і можуть містити в собі широку палітру різних видів навчальної діяльності. Методика розроблення таких завдань докладно представлена в публікаціях не тільки науковців, але й учителів-практиків (Ліскович О. В., 2016).

Компетентнісні завдання є не тільки вимогою Нової української школи з огляду на діяльнісний підхід у навчанні учнів, але саме такі чітко ієрархізовані завдання дають можливість кожному вчителю літератури розробити різні види завдань для різних типів учнів-читачів. Через розроблення компетентнісних завдань учитель-філолог має можливість використовувати різні види навчальної діяльності учнів залежно від рівня їхньої читацької компетентності й особливостей теми та уроку літератури.

Обов'язковим елементом компетентнісних завдань є кластер «Ресурс для виконання завдання», який спонукатиме вчителя більш ретельно здійснювати добір та відбір джерел Усемережжя для виконання учнями таких завдань, адже в ході підготовки до уроку вчитель обов'язково здійснює бібліографічний пошук, який є основою успішного уроку і запорукою виконання учнями поставлених педагогом завдань. До такої роботи, безперечно, варто залучати й учнів старшої школи, на уроках якої вивчається творчість Григорія Савовича. Допомогу вчитель отримає з бібліографічного покажчика, виданого до 295-річчя філософа, десятий розділ якого присвячений вивченню творчості Сковороди (Український Сократ – мандрівник за знаннями – Григорій Сковорода : наук.-допом. бібліогр. покажчик (з фондів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету), 2017, с. 76–80).

Сучасна педагогічна наука постійно дає вчителям нові поштовхи до творчості

через упровадження нових видів навчальної діяльності учнів заради формування Учня-Читача (Шуляр В. І., 2022), адже урок літератури – це різновид інтелектуально-просвітницької праці, яка, на думку самого Сковороди, твориться в тиші розумом, серцем і душею вчителя для душі, серця і розуму учня: «Душа – це те, що робить траву травою, ліс – лісом, людину – людиною. Без душі трава – сіно, ліс – дрова, людина – труп».

Проаналізовані окремі наукові праці фахівців України з методики сучасних уроків української літератури дають підстави стверджувати, що вчителі мають серйозне науково-методичне підґрунтя для розроблення власних напрацювань для проведення уроків.

Виклад основного матеріалу.

Для аналізу форми та змісту методичного інструментарію уроків за творчістю Г. С. Сковороди з Усемережжя обрано п'ятнадцять джерел наукового, методичного і культурологічного спрямування. Пошук здійснювався з використанням ключових слів («урок за творчістю Григорія Сковороди», «матеріали для уроку за творчістю Сковороди»), під час відбирання матеріалів звернуто увагу на ресурс, де розміщено електронний документ, і рік виходу документа (представлено матеріал за останні 5 років). Матеріали проаналізовані методом *de visu* (К. Г. Вечерова ; А. Я. Дележа; Л. С. Дуда; С. І. Здір; Н. І. Лаврова; Т. В. Лапінська; Н. М. Онатій; О. І. Пометун; Т. І. Редько; Г. О. Чумак).

У всіх проаналізованих матеріалах учителі методично правильно оформлюють конспекти своїх уроків: зазначають тему і мету уроку, його тип, наводять епіграфи, називають методики, прийоми і форми роботи, визначають обладнання та інші додаткові матеріали, які використовують на уроках.

Переважає кількість методичних матеріалів учителів свідчить, що уроки здебільшого передбачають широке застосування інтерактивних методик і технологій. Так, учитель використовує літературний

диктант, роботу в парах на уроці, інтерактивні вправи – конкурс-змагання, вікторина і методика «Мікрофон», «Закодоване слово» (Лапінська Т. В., 2014, с. 3, 7).

Мотиваційний етап уроку зазначений не в усіх представлених конспектах, але це не означає, що немає на уроці дій учителя щодо заохочення учнів до теми уроку та стимулювання їхньої активності: так, наприклад, для створення ситуації емоційної готовності до уроку учитель використовує вправу «обмін компліментами» (Лапінська Т. В., 2014).

Аналіз конспектів уроків дозволяє впевнено констатувати факт активного використання педагогами широкого спектра медіатекстів (Сезько Т. А., 2018).

Повсюдною стає практика поширення відеоуроків: «Григорій Сковорода: біографія та творчість», що стане у пригоді вчителям, які тільки планують записувати такі уроки (Григорій Сковорода: біографія та творчість: Відеоурок, 2020). Такі медіауроки дають можливість продемонструвати учням можливості сучасних технологій, водночас цей урок можна розглядати як модифікацію технології «перевернутий учитель», такі матеріали активно використовують під час організації дистанційного навчання.

Надзвичайно цікавою є практика розроблення мультимедійного проєкту, матеріалами якого можуть послуговуватися вчителі (Проєкт з ОІТ та ІУЛ: «Значення творчості Г. Сковороди для української літератури та культури», 2013). Аналогічні матеріали можуть бути результатом проєктної діяльності учнів, яка останніми роками активно впроваджується в освітній процес (Артищук Г. М., 2017). Такі мультимедійні проєкти не тільки можна використовувати як елемент уроку й обирати ті чи інші види навчальної діяльності учнів, але вчитель може залучати учнів до розроблення таких проєктів. Так, наприклад, учням можна запропонувати проєкт «Григорій Сковорода у ХХІ столітті», під час розроблення якого учні намагаються «подивитися» на філософа очима сучасної людини. Перед початком

роботи учні ознайомлюються із досвідом проєктної роботи працівників Педагогічного музею Національної академії педагогічних наук України (Ідемо за Сковородою, 2022).

Досить популярною є практика використання на уроках ребусів і кросвордів (переважно – у традиційному вигляді) (Цікава література: ребуси та особистості, 2019).

Активно реалізується на уроках практика роботи зі словом через складання асоціативних кущів, сенканів. Такі завдання формують в учнів логічне мислення, навчають їх чітко вирізняти, що таке «слова», поняття і терміни», сприяють кращому розумінню прочитаного тексту через докладне опрацювання наведених у тексті морфем.

Зазначимо, що у проаналізованих матеріалах представлена пошукова робота учнів, коли вони за завданням учителя самостійно шукають у Всемережжі інформацію про українського генія і мають стисло представити її на наступному уроці. Така пошукова робота учнів сприяє вдосконаленню їхньої цифрової компетентності, учні навчаються не тільки добирати інформацію за ключовими словами, але й відбирати за певними формальними або змістовими параметрами ту навчальну інформацію, яка якнайкраще відповідає меті пошуку і цілям її використання.

Підкреслимо високий рівень методично-дидактичного забезпечення уроків: портрети, презентації, виставка творів Сковороди, буклети, кіно- і фотоматеріали наявні на всіх уроках, конспекти яких були проаналізовані.

Матеріали всіх конспектів свідчать про неабияку увагу вчителів до формування предметних компетентностей через пояснення учням літературознавчих термінів і понять. Учитель дає учням завдання опрацювати шаблон із наведеними літературознавчими термінами, застосовує текстуальний аналіз поезії з поділом учнів на мікрогрупи, коли кожна виконує своє завдання (Редько Т. І., 2018). Такі вправи дають можливість учням заглибитися в

текст, сприяють кращому осмисленню прочитаного.

Педагоги-філологи постійно урізноманітнюють свої уроки. Так, наприклад, учитель розробив урок-квест (Здір С. І., 2019), який передбачає «проходження» учнями певного маршруту («Асоціації», «Ребуси», «Розгадай кросворд», «Відгадай твір», «Хмаринка»), під час цієї подорожі учні виконують різні види навчальної діяльності. Інший педагог розробив опорний конспект з теми у вигляді інтелект-карти (Вечорова К. Г., 2020), візуалізована інформація якого допоможе учням краще в ущільненому вигляді сприйняти матеріал уроку. Такий варіант подання навчальної інформації є ймовірніше опорним конспектом, ніж інтелект-картою, коли учень має оперувати тільки словами і словосполученнями.

Серед видів навчальної діяльності – літературні диктанти, написання твору-мініатюри, підготовка матеріалів для шкільної газети, бліц-опитування і «палітра емоцій», «світлофор», «хмарки слів», «ієрархія запитань» та багато інших, які розміщені в усіх проаналізованих матеріалах.

Водночас зазначимо, що вчителі інколи припускаються помилок: наприклад, у конспекті (Дуда Л. С., 2019) названо методику роботи з текстом клоуз-тести, а подано відкриті питання. Якщо звичайні тести, які вчителі використовують на уроках, здебільшого спрямовані на відтворення вивченої напам'ять інформації, то ченч-і клоуз-тести демонструють рівень розуміння прочитаного першоджерела.

Підкреслимо поширеність на уроках практики читання вчителем або учнями поезії Сквороди, що простежуємо практично в усіх проаналізованих методичних матеріалах.

Зазначимо, що вчителі активно впроваджують різні технології візуалізації навчальної інформації: робота з асоціативними малюнками, паспорт байки. Такі види навчальної діяльності є особливо актуальними з огляду на те, що учні 9 класу за пси-

хотипом належать до візуалів і, відповідно, їм легше сприймати текст за наявності будь-якої зорової опори.

Учителі активно здійснюють на уроках роботу в мікрогрупах. Так, учитель організовує на уроці роботу 4 груп, кожна з яких виконує своє завдання (Лаврова Н. І., 2017). Поділ класу на мікрогрупи урізноманітнює урок, дозволяє вчителю скомпонувати групи за тими чи іншими ознаками поведінки учнів, а старшокласники набувають компетентності групової роботи, навчаються слухати одне одного, приймати спільні рішення під час виконання групових завдань.

Багато вчителів для кращого сприйняття навчальної інформації подають її учням у вигляді схем, таблиць, діаграм. Так, учитель, окрім використання читання поезії учнями та ігрових сценок, подає табличну форму основних дат життя і творчості філософа (Онатій Н. М., 2019). Такі вправи спрямовані на вдосконалення математичної компетенції учнів, дають їм можливість без зайвої текстової інформації запам'ятати етапи життя філософа.

Серед домашніх завдань вчителі широко практикують: повторення попередньо вивченого матеріалу, підготовку до контрольної роботи, рольове читання, інсценізацію, наприклад, учитель дає завдання учням написати твір «Лист автору від читача» (Лаврова Н. І., 2017), що допомагає учням «перекласти» події минулих століть на сьогодення.

Цікавим і нестандартним є конспект, оформлений у вигляді таблиці, яка унаочнює всю необхідну інформацію (Сезько Т. А., 2018). Педагог виокремив у конспекті такий елемент, як «концепт уроку», сформулював ключове поняття «українська ментальність», що є вкрай важливим саме нині, коли в країні триває екзистенційна війна за право власне існувати всьому українському. Матеріали цього уроку автор подав на Міжнародний конкурс учителів «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу» (номінація «авторський розвивальний навчальний урок з предметів

гуманітарного циклу на українознавчій основі»).

Заслугує на увагу поширена практика залучення до уроків літератури творів не лише образотворчого мистецтва (демонстрація портретів Сковороди у виконанні різних художників та пам'ятників різних скульпторів, але й творів музичного мистецтва. Так, учителі ознайомлюють учнів із творами «Танець духів» Дмитра Бортнянського і «Let's my people go» Луї Армстронга (Онатій Н. М., 2019).

Конспекти уроків за творчістю Сковороди містять не тільки докладний опис уроку, але і мають досить великі обсяги різноманітних додатків, які допоможуть молодому вчителю під час підготовки до уроку. Педагоги активно застосовують на уроках інсценізації, що дозволяє учням «побути у шкірі» того чи іншого персонажа, що є вкрай важливим із погляду формування емпатії під час сприйняття літературних творів, зокрема прийомом «драматизації біографічного сюжету» (Чумак Г. О., 2020).

Рекомендуємо матеріали, підготовлені студентами Центрального державного педагогічного університету ім. В. Винниченка (Проект з ОІТ та ІУЛ: «Значення творчості Г. Сковороди для української літератури та культури», 2013), які створені за творчістю Григорія Сковороди і представлені в Усемережжі. Ця сторінка містить доволі багато покликань на інформаційні ресурси, що стануть у пригоді учням і вчителям під час проведення не тільки уроку за творчістю Сковороди, але й будь-якого культурологічного / літературного заходу на честь видатного філософа.

Окрім конспектів уроків, учителі урізноманітнюють і збагачують уроки з допомогою методичних розробок. Так, матеріали «Цікава література: ребуси та особистості (Григорій Сковорода)» (2019) містять готові кросворди і ребуси, які можна використовувати на різних етапах уроку.

Проведений аналіз уроків про вивчення життєвого і творчого шляху Григорія Сковороди дає підстави стверджувати, що вчителі української літератури накопи-

чили значний методичний інструментарій, який переконливо та різнобічно розкриває дев'ятикласникам постать знаного філософа і непересічної людини.

Нова українська школа ставить перед учителем завдання вдосконалення методичного інструментарію, який учитель використовує на уроках літератури. Модельні програми дають учителю можливість обрати той чи інший вид навчальної діяльності (Модельні навчальні програми для 5–9 класів Нової української школи, 2021). Спробуємо додати до широкого методичного інструментарію вчителів види навчальної діяльності, які урізноманітнять урок про Сковороду і дадуть учневі ХХІ століття сучасне бачення постаті геніального українця.

Велика кількість видів навчальної діяльності на компетентісно-діяльнісному уроці може урізноманітнити урок української літератури. Використання цих перспективних методик подання учням навчальної інформації має базуватися на вимогах Нової української школи щодо основних компетенцій учнів за педагогічно і психологічно обґрунтованими принципами.

Зважаючи на широкий досвід організації мікрогруп на уроках, звертаємо увагу вчителів на практику проведення заняття за сингапурською моделлю, коли клас не тільки поділяють на групи, але й кожна мікрогрупа складається з учнів, які мають високий, достатній, середній або низький рівень навченості. Так учні вчать уважно слухати одне одного, учитись один в одного, формулювати питання до теми уроку.

Оскільки урок літератури – це передусім робота з текстом першоджерела, радимо вчителям послуговуватися ченч- і клоуз-тестами як методикою відновлення авторського тексту і перевіркою рівня смислового читання учнів. Перевага цієї методики полягає в тому, що можна застосовувати і письмове виконання роботи, і читати текст учням уголос. На наш погляд, такий формат тестів краще пропонувати, коли учень не пригадує пропущене автор-

ське слово (клоуз-тест), а обирає одне слово із поданих учителем (ченч-тест).

Ось приклад авторського клоуз-тесту до тексту байки «Вітер і філософ»:

– *А щоб тебе чорти забрали, проклятий!*

– *За що ти мене лаєш, ??? Філософе? – спитав Вітер.*

– *За те, – відповів Мудрець, – що як тільки я відчинив ???, аби викинути часникове лушпиння, ти так війнув своїм проклятим ???, що все розсипалося по столу і світлиці. Окрім того, ти перекинув і розбив останню чарку з ???, не кажучи вже про те, що, видмухнувши з папірця тютюн, ??? усю траву, яку я збирався по праці з'їсти...*

– *Та чи знаєш ти, – сказав ??? – хто я такий?*

– *Ще б пак не знав ??? – вигукнув Фізик. – Хай про тебе селюки байки ??? А я після вивчення небесних ??? навіть не зверну на тебе уваги. Ти лише порожня ???...*

(Пропущені слова: пане, вікно, вихором, вином, засмітив, Вітер, такого, складають, планет, тінь).

Робота з такими тестами сприятиме більш осмисленому читанню, оскільки уважно прочитаний текст дасть учневі можливість віднайти правильні слова, які пропущені або спотворені в тесті.

З огляду на те, що учні старших класів – переважно візуали, радимо вчителям урізноманітнити практику використання різних видів роботи з текстом через складання учнями конспектів Білла Гейтса і Корнелла. Ці конспекти є різновидом технології «одна тема – одна розгортка» і дозволяють учневі самостійно унаочнити текст літературного твору (Гич Г. М., 2021). З огляду на широкий досвід проведення медіауроків, пропонуємо вчителям активно залучати учнів до самостійного створення інтерактивних картинок і плакатів, які можуть використовуватися на різних етапах уроку у форматі індивідуального або групового виконання (Гич Г. М., 2020).

Подаємо вчителям технологію «Уходження в картину», коли завдяки роботі з

картиною, на якій зображено філософа, можна звертати увагу учнів на важливі аспекти теми уроку:

– *Погляньте на світлину (<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/skovorodi-zorya-uvichnist-promovlya/>).*

– *Уявіть, що ви поряд зі Сковородою. – Вдихніть глибоко. Який запах можна відчутти? (пожовклого осіннього листя, ...).*

– *До чого можна доторкнутися? Яке воно на дотик? (Холодне, мокре, м'яке, колюче, ...).*

– *Прислухайтеся уважно, що можна почути? (клекіт птахів, які відлітають на зиму до теплих країв, ...).*

– *Погляньте навкруги, яка пора року, погода? Що свідчить про це?*

Вправа не тільки дозволить «побачити» Сковороду, але і виконує роль певного релаксу на уроці.

Активно починають залучати вчителі інтерактивні картинки, які дають учневі доступ до ресурсів Усемережжя з теми уроку: учитель Ірина Денисюк створила і розмістила на власному блозі таку картинку (<https://irynadenysjuk.blogspot.com/2015/11/blog-post.html>).

Зважаючи на технологію «перевернутий учитель», радимо вчителям активніше послуговуватися як успішним і конструктивним досвідом уроками своїх колег, наприклад, продемонструвати учням відеоурок (www.youtube.com/watch?v=T0pEVRHTIOI).

Окрім медіатекстів, які активно демонструють учням, можна звертати увагу школярів на серії таких матеріалів, що дозволить подавати навчальну інформацію більш системно, наприклад, учитель демонструє ролик із серії «Культові українці» про Григорія Савича (<https://www.youtube.com/watch?v=poY8-XR57Wk>) або відеоматеріали серії Обличчя на купюрах (<https://www.youtube.com/watch?v=FD8MOR7kGGk>). Цікаво й емоційно подає інформацію про Українського Сократа (Езопа, Горация) доктор філологічних наук, професор Ірина Фаріон у передачі з циклу «Велич

особистості» (<https://www.youtube.com/watch?v=G1bYaIF8z3I>).

Украї важливо застосовувати на уроках літератури читання-прослуховування, доцільним буде використання аудіокниг (<https://www.youtube.com/watch?v=u9GdLS5qwdU>).

Хорошим мотиватором є буктрейлери, які можна не тільки демонструвати учням (https://www.youtube.com/watch?v=_JBPZ8mxqoQ, <https://www.youtube.com/watch?v=1ws6DFdZILg>, <https://www.youtube.com/watch?v=QngqhrO9H9Y>), але й давати завдання створити власний ролик про книгу учням.

Оскільки Г. С. Сковороду майже все життя супроводжувала флейта, музика має бути обов'язковим елементом уроку за його творчістю. Ця тема ґрунтовно висвітлена в публікації з аналізом життя та музично-пісенної творчості Григорія Сковороди як усебічно обдарованої людини (Гриценко І. В., 2017).

Для розуміння учнями значущості творчості і постаті філософа радимо звернути увагу на аудіокнижку «Зруйнований музей» (<https://www.youtube.com/watch?v=bcFQqnitZ4c>).

Навіть неглибокий пошук методичної інформації в Усемережжі дає безліч покликань на матеріали, які містять у собі як традиційні, усталені, так і нові, сучасні, модернові види навчальної діяльності учнів: урок-квест <https://naurok.com.ua/urok-kvest-za-tvorami-g-skovorodi-127964.html>, урок конкурсу http://school4amvros.ucoz.ru/_tbkp/1/3/ukrajinska_literatura-ljuda.pdf, урок під час дистанційного навчання <https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=uk&u=https://ukrland.in.ua/archives/4503&prev=search&pto=aeu>).

Корисними для ознайомлення з сучасними технологіями проведення уроку української літератури є матеріали, напрацьовані вчителями-практиками (<https://kzref.org/urok-za-tvorchistyu-grigoriya-skovorodima-uroku-ukrayinseki.html>, <https://www.youtube.com/watch?v=ecWkgKqj6zU>, [\[grigoriy-skovoroda-113504.html\]\(https://naurok.com.ua/literatura-ridnogo-krayu-nevidomiya-grigoriya-skovoroda-bayki-ta-pritchi-266737.html\), <https://naurok.com.ua/literatura-ridnogo-krayu-nevidomiya-grigoriya-skovoroda-bayki-ta-pritchi-266737.html>, <https://naurok.com.ua/literatura-ridnogo-krayu-8-klas-svit-loviv-mene-ale-ne-spiymav-g-skovoroda-266733.html>\).](https://naurok.com.ua/materiali-do-urokiv-</p>
</div>
<div data-bbox=)

Учителі активно розробляють і популяризують різні форми контролю знань учнів, зокрема можна скористатися тестами, які розробила вчитель Інна Шевчук (<https://vseosvita.ua/test/hryhorii-skovorodatesty-140299.html>).

Учителі не тільки складають ребуси і кросворди разом з учнями (<https://vseosvita.ua/library/zittevij-i-tvorcij-slah-grigoriya-skovorodi-krosvord-179122.html>), але і долучають дітей до такої методики, як кросенс (сайт А.-М. Богосвятської «Натхненник» – <https://bogosvyatska.com/%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81/>), на якому вчителі можуть побачити цікаві і нестандартні формати проведення уроку й обрати сучасні види навчальної діяльності учнів.

Урок літератури неможливий без виконання учнями письмових робіт, зокрема творчого характеру. Рекомендуємо вчителям використовувати спонтанне (креативне) письмо (написання) як вправи продуктивного характеру різного ступеня складності, різноманітні за формою та змістом, які часто носять ігровий характер. Ці вправи виконують у письмовій формі, за змістом мають мовний творчий характер.

Цей вид навчальної діяльності допомагає формувати лексико-граматичні навички і дає учням можливість складати змістовні тексти за заданим граматичним зразком. Учитель має чітко визначити тему і виділити на цей вид навчальної діяльності не менше 15 хвилин. Так, наприклад, вправа «Хто? Що? Де?» носить ігровий характер і може використовуватись як мотивувальний чинник на початку уроку. Усі учні одержують три картки різного кольору. Кожному кольору відповідає питання «Хто?» / «Де?» / «Що?» Кожен учасник записує на відповідну картку: • ім'я людини або доповнення, яке відповідає питанню

«Хто?»; • місце дії (вулиця, місто, приміщення тощо) питання «Де?»; • тип історії (казка, детективна історія, балада, байка тощо) питання «Що?». Потім усі картки змішують, і кожен учасник витягує по одній картці різного кольору й усі складають із цих слів історію. Цей тип завдання може бути використаний як індивідуальна, так і групова робота. Якщо вправа застосовується вперше, то краще, щоб учні мали зорову опору (картинки, фото, інфографіка тощо), звукову (аудіоматеріали, музику), письмову (вірші, прозу тощо).

Вправа «Віднови» передбачає смисловий аналіз прочитаного твору Г. С. Сковороди. Учні повинні відновити початок та кінець історії / твору або неоднозначну ситуацію, описану в різних текстах та діалогах; відновити діалог із окремих «спрямовувальних» реплік; змінити вигляд тексту (повідомлення – на розмову, діалог – на опис); пояснити суперечність між текстовою та ілюстративною інформацією.

Коли в учнів вироблено навички роботи за цією технологією, роль опор знижується і можливі завдання без опори, наприклад, учні можуть написати спонтанний творчий текст за такими темами: «Чому Сковорода насправді великий?», «Сковорода як засновник руху «дауншифтінг»», «Діоген із Слобожанщини» тощо.

Радимо вчителям скористатися онлайн-генераторами для написання таких креативних текстів. Так, програма Squibler передбачає надання одного речення, з якого треба почати свою історію; у сервісі Writing prompt generator можна обрати конкретний жанр майбутнього тексту, а сайт пропонує обрати підґрунтя майбутньої історії; особливість додатка Reedsy полягає в тому, що програма видає випадковий заголовок майбутнього тексту.

Якщо спонтанне написання вчитель безпосередньо використовує на уроці, то можна залучити такий елемент сингапурської методики, як сімалтініусс раунд-тейбл – структура, у якій чотири члени групи виконують письмові завдання, а потім передають їх по колу сусідові на перевірку.

Підкреслимо, що виконання зазначених вправ безперечно спрямоване на розвиток творчої уяви учнів, це дає підстави стверджувати, що такі види навчальної діяльності на уроці є елементами ейдетики, як наголошує доктор педагогічних наук Юрій Бондаренко: «Значну допомогу в досягненні названих завдань може надати ейдетика – розвивальна система, яка сприяє посиленню образного мислення та процесів запам'ятовування. Є потреба використовувати напрацювання, створені в її рамках, для збільшення ефективності літературного навчання та використання художнього потенціалу мистецтва слова з дидактичною метою. Наявна певна кількість методів ейдетики, створених спеціалістами в різних галузях (письменниками, психологами, філософами та ін.) (Бондаренко Ю. І., 2021, с. 35).

Григорій Сковорода – одна з найвідоміших постатей України, тому цікавими будуть індивідуальні та групові проекти учнів, де можна впроваджувати різні види навчальної діяльності, адже розроблення проєктів на уроках із кожним роком стає все більш популярним. Автор абсолютно справедливо зазначає, що «для сучасної школи проєктувальна діяльність є способом досягнення дидактичної мети, через детальну розробку проблеми (технологію), котра повинна завершитися цілком реальним, практичним результатом, оформленим тим чи іншим чином» (Артищук Г. М., 2017, с. 19). Саме долучення учнів до створення проєктів для поширення ідей великого автора філософських і педагогічних трактатів, поетичних творів, перекладів, проповідей, притч, байок, високоосвіченої людини свого часу Сковороди, популяризації його творів та життєвих дороговказів формуватиме націєцентричну спрямованість уроку літератури.

Геніальні твори Сковороди несуть у собі неабиякий бібліотерапевтичний потенціал, але такі завдання, на жаль, не застосовують на уроках літератури. Водночас зазначимо, що цей напрям фахової підготовки педагогічних працівників

забезпечують доктори педагогічних наук Василь Шуляр, директор МОШПО, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, та Володимир Гладішев, професор цієї ж кафедри (Шуляр В. І., Гладішев В. В., 2022).

Радимо вчителям матеріали збірки науково-методичних матеріалів, де представлені сучасні підходи до уроків за вимогами компетентнісно-діяльнісного підходу

як однієї з вимог Нової української школи. Доктор педагогічних наук Олена Пометун дає методичні поради щодо використання таксономії Блума на уроках (Пометун О. І., 2016). 2007 р. Ендрю Черчес представив новий варіант таксономії Блума, адаптований для учнів ХХІ ст. – «Bloom's Digital Taxonomy» («Цифрова таксономія Блума») (Двести глаголів цифровой таксономии Блума, 2021).

Вид розумової діяльності	Інноваційні види навчальної діяльності
Кластер «Запам'ятовування»	виявляти; поставити електронну закладку; під'єднуватися до спілкування в соціальних мережах; здійснювати пошук у google
Кластер «Розуміння»	вести електронний журнал; відзначати тегами; розподіляти за категоріями; коментувати, давати примітки; підписуватися, приєднуватися до чієїсь думки
Кластер «Застосування»	адмініструвати, управляти; завантажувати (файл); використовувати функцію «поділитися» (у соціальних мережах); відредагувати
Кластер «Аналіз»	з'єднувати, зв'язувати покликаннями; постачати, відзначати тегами; затвердити, дозволити використання набутих даних у декількох напрямках
Кластер «Оцінка»	коментувати; рецензувати, робити огляд; розміщувати пост, статтю (в інтернеті: на форумі, блозі, у коментарях); модерувати; співпрацювати (у соцмережах); виконувати перепроєктування
Кластер «Створення»	програмувати; знімати, екранізувати; режисерувати; анімувати, створювати мультиплікацію; вести електронний журнал; публікувати, видавати; зробити подкаст

Джерело: Двести глаголів цифровой таксономии Блума, 2021

Використання означеного підходу під час розроблення компетентнісно-орієнтованих завдань дає вчителю широку можливість урізноманітнення видів навчальної діяльності на уроках з урахуванням рівня підготовленості учнів.

Особливо підкреслимо, що вивчення творчості Г. С. Сковороди «передбачено в процесі опрацювання учнями навчального тексту й позатекстових компонентів підручників (методичний апарат до художніх творів, словник літературознавчих термінів, ілюстрації та репродукції картин

тощо)» (Шуляр В. І., 2022, с. 302), що має продемонструвати кожен учитель.

Використання різноманітних видів навчальної діяльності дасть можливість кожному учневі «по-своєму» прочитати твори мандрівного філософа, що так само стане підґрунтям персональної взаємодії із текстами геніального філософа, як справедливо зазначає А. А. Сергієнко: «Ми переконалися, така взаємодія, поєднана з іншими ефективними методами, підсилює цікавість до читання художніх творів, надає навчанню особистісно зорієнтованого

характеру, підвищує навчальну мотивацію, допомагає активувати діалог читачів із суб'єктами освітнього процесу, забезпечує емоційно-ціннісну комунікацію, сприяє соціалізації учнів» (Сергієнко А. А., 2018, с. 159).

Отже, проведений аналіз наукових і методичних публікацій, науково-методичних матеріалів до уроків за творчістю Григорія Сковороди дозволив сформулювати такі **висновки**:

- у працях українських фахівців у галузі літературної освіти окреслено основні вимоги до сучасних уроків літератури, які є теоретичним підґрунтям розроблення методичного апарату уроку літератури,
- вчителі України використовують на уроках різні види навчальної діяльності учнів,
- вимоги компетентісно-діяльнісного підходу до організації уроку

і академічна свобода українського вчителя спонукають його до постійного розширення видів навчальної діяльності учнів,

- запропоновані конкретні види і форми навчальної діяльності учнів, які можуть упроваджувати вчителі на уроках української літератури відповідно до вимог компетентісно-діяльнісного підходу.

Перспективи досліджень убачаємо в науковому обґрунтуванні доцільності особливостей використання на уроках нових видів навчальної діяльності учнів відповідно до вимог компетентісно-діяльнісного підходу, на що останніми роками звернено серйозну увагу науковців. З іншого боку, учителі-практики потребують якісного методичного інструментарію щодо практичної реалізації запропонованих видів діяльності на уроках української літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артишук Г. М. Організація проєктних технологій в навчально-виховному процесі: методичн. посібн. Г. М. Артишук // Режим доступу: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-proektni-tehnologi-14447.html>.
2. Бабійчук Т. В. Аудіовізуальні засоби у вивченні літератури / Т. В. Бабійчук // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – Вип. 27. – С. 17–20.
3. Бондаренко Ю. І. Літературне навчання з використанням елементів ейдетики / Ю. І. Бондаренко // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Сер. «Психолого-педагогічні науки». Вип. 1. – 2021. С. 34–43. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-1-34-43>.
4. Вечерова К. Г. Інтелект-карта – опорний конспект з теми «Григорій Сковорода. Життя та творчість» / К. Г. Вечерова // Режим доступу: <https://bodia.online/1/fDRDeE>.
5. Гич Г. М. Інтерактивні плакати і картинки як інструмент дистанційного навчання / Г. М. Гич // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Науково-методичні засади формування освітнього простору закладу післядипломної освіти для підготовки педагогічних працівників до імплементації Концепції реалізації державної політики у сфері реформування» // Режим доступу: <https://bodia.online/1/CJwnvT>.
6. Гич Г. М. Підручник у форматі «одна тема – одна розгортка» / Г. М. Гич // Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (електронне наукове видання), 20–21 травня 2021 р. – Київ : Педагогічна думка, 2021. – С. 38–41.
7. Григорій Сковорода: біографія та творчість: Відеоурок // <https://www.youtube.com/watch?v=T0pEVRHTIOI>.
8. Гриценко І. В. Музыка в житті та творчості Григорія Сковороди // Перспективные достижения современных ученых: образование и воспитание, физическое воспитание

и спорт, філософія, література и лінгвістика, культура и искусство, юриспруденція : монографія / [авт. кол.: Ю. П. Олексин, А. М. Кух, А. В. Макаренко и др.]. – Одеса : 2017. – С. 117–126.

9. Двести глаголов цифровой таксономии Блума // Режим доступу: https://svitliteraturu.com/board/innovaciyi/200_glagolov_cifrovoj_taksonomii_bluma/2-1-0-258.

10. Дележа А. Я. Григорій Сковорода. Життя та творчість. Філософські ідеї / А. Я. Дележа // Режим доступу: <https://www.schoollife.org.ua/396-2020/>.

11. Демчук О. В. Нестандартні уроки з української літератури в 9–11 класах / О. В. Демчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. – 144 с.

12. Державний стандарт базової середньої освіти // Режим доступу: <https://bodia.online/1/QChvXU>.

13. Дорожня карта вчителя мовно-літературної галузі: інструментарії оцінювання (автори: Тетяна Гнаткович, Олена Котусенко, Оксана Опачко) // Режим доступу: https://znayshov.com/FR/16124/doroj_karta_mova_2.docx.

14. Дуда Л. С. Григорій Сковорода: підсумковий урок / Л. С. Дуда // Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/gskovoroda-zitta-i-tvorcist-pidsumkovij-urok-121670.html>.

15. Жила С. О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи: монографія / С. О. Жила. – Чернігів : РВК «Деснянська правда», 2004. – 360 с.

16. Життя та творчість Григорія Сковороди. Проповідь житейської невибагливості, пошуку гармонії з собою і світом // Режим доступу: <https://inlnk.ru/em61L5>.

17. Здір С. І. Урок-квест / С. І. Здір // Режим доступу: <https://naurok.com.ua/urok-kvest-za-tvorami-g-skovorodi-127964.html>.

18. Ідемо за Сковородою // Режим доступу: <https://inlnk.ru/zaXO06>.

19. Компетентісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи». – Київ, 29 березня 2021 р. – Київ : Педагогічна думка, 2021. – 268 с.

20. Лаврова Н. І. Значення творчості Г. С. Сковороди / Н. І. Лаврова // Режим доступу: <https://inlnk.ru/zaX0gw>

21. Лапінська Т. В. Урок за творчістю Григорія Сковороди / Т. В. Лапінська // Режим доступу: <https://inlnk.ru/ELMZvV>

22. Ліскович О. В. Застосування особистісно-діяльнісного підходу у формуванні компетентностей учнів на уроках фізики / О. В. Ліскович // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Київ, 2016. – С. 121–127.

23. Мальцев О. В. Інтерактивні відеоуроки: теорія і практика розробки та застосування / О. В. Мальцев // Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology. Vol. 3, № 1 (2016). – Режим доступу: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/170643.pdf>.

24. Модельні навчальні програми для 5–9 класів Нової української школи // Режим доступу: <https://inlnk.ru/NDMKах>.

25. Назаренко Л. А. Ключові аспекти формування літературної компетентності учня-читача засобами медіаосвіти / Л. А. Назаренко // Вересень : Миколаїв, 2022. – № 1. – С. 25–37.

26. Натхненник: Простір ідей і натхнення для учителя (Блог Анни-Марії Богосвятської) // Режим доступу: <https://bogosvyatska.com/%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81/>.

27. Невідомий Григорій Сковорода: Байки і притчі // Режим доступу: <https://inlnk.ru/JjMYgl>.

28. Неміровська Н. В. Практичний кейс із використання на уроках української літератури інтермедіальної компаративістики – різноаспектне мистецьке поєднання в одному творі / Н. В. Неміровська // Режим доступу: <https://inlnk.ru/po62xv>.
29. Онатій Н. М. Уроки мудрості Григорія Сковороди: Підсумковий урок за творчістю Григорія Сковороди / Н. М. Онатій // <http://metodportal.com/node/73046>.
30. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
31. Пометун О. І. Що таке таксономія Блума і як вона працює на уроці / О. І. Пометун // Режим доступу: <https://inlnk.ru/DB5dV2>
32. Проект з ОІТ та ІУЛ: «Значення творчості Г. Сковороди для української літератури та культури» // Режим доступу: <https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php>.
33. Редько Т. І. Григорій Савич Сковорода: Технологічна карта вивчення життя і творчості / Т. І. Редько // Режим доступу: <https://naurok.com.ua/tehnologichna-karta-zatvorchistyu-g-skovorodi-123859.html>.
34. Сезько Т. А. Григорій Сковорода: життя і творчість / Т. А. Сезько // <https://urok.osvita.ua/materials/literature/60978/>.
35. Сергієнко А. А. Формування на уроках української літератури учня-читача, здатного до інтерсуб'єктної взаємодії / А. А. Сергієнко // Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 21. Том 2. – 2018. – С. 156–161. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/21.167326>.
36. Ситченко А. Л. Григорій Сковорода. Байки харківські. Матеріали до уроків / А. Л. Ситченко // Українська література в загальноосвітніх школах. – 2009. – № 9. – С. 24–27.
37. Український Сократ – мандрівник за знаннями – Григорій Сковорода : наук.-допом. бібліогр. покажчик (з фондів бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету) / упоряд. і бібліогр. ред. О. А. Дікунова ; за заг. ред. О. М. Кравченко. – Кривий Ріг, 2017. – 95 с.
38. Уліщенко А. Б. Застосування інформаційних технологій у навчанні мови та літератури : метод. посіб. / А. Б. Уліщенко, В. В. Уліщенко. – Х. : ХОНМІБО, 2006. – 96 с.
39. Фасоля А. М. Концептуальні засади створення підручника української літератури з урахуванням положень діяльнісного, особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів / А. М. Фасоля. // Проблеми сучасного підручника зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки. – Київ, 2017. – Вип. 18. – С. 231–242.
40. Цікава література: ребуси та особистості // Режим доступу: <https://inlnk.ru/1PDaEd>.
41. Чумак Г. О. Шукаймо щастя за Сковородою / Г. О. Чумак // Режим доступу: <https://inlnk.ru/0QJamG>.
42. Шуляр В. І., Гладишев В. В. Бібліотерапевтичний потенціал літературних творів / В. І. Шуляр, В. В. Гладишев // Вересень. – 2022. – № 1. – С. 38–49. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2022.03>.
43. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 553 с.
44. Шуляр В. І. Шкільна літературна освіта: проблеми, перспективи, практики: практико орієнтована монографія / В. І. Шуляр. – Миколаїв : ОППО, 2022. – 306 с.
45. Яценко Т. О. Підручник літератури як засіб розвитку самостійної читацької діяльності учнів у реаліях Нової української школи / Т. О. Яценко // Режим доступу: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/27>. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-299-307>.
46. Яценко Т. О. Специфіка уроку української літератури в умовах інформатизації

навчального процесу / Т. О. Яценко // Українська література в школі. – 2016. – № 4. – С. 19–23.

TYPES OF STUDENTS ACTIVITIES IN THE LITERATURE LESSONS BASED ON GRIGORY SKOVORODA' LITERARY WORK

Gych Halyna,

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.),

Associate Professor,

Head of the Department of Language,

Literature, Art and Aesthetic Education

Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute

4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine

halina.gych@moippo.mk.ua

The article is devoted to modern and promising students activities based on Hryhorii Skovoroda inheritance according to the competence based approach of the New Ukrainian School.

The article analyzes some Ukrainian specialists' research on the modern lessons methodology of Ukrainian literature. The article makes conclusions about serious scientific potential for teachers in conducting lessons.

Using the traditional analysis method 20 lesson notes with additional lesson materials available on the Internet were analyzed. The selection of documents to analyze was carried out on formal grounds, taking into account the issue year and the reliability of the sites where these materials were posted.

It has been proven that teachers have a wide methodological toolkit for conducting lessons based on Skovoroda's literary work. At the same time, it is emphasized that the 21st century lesson should be distinguished by the use of modern methods and technologies. A few teaching techniques and students activities are proposed. This we believe will help the teacher to diversify the Ukrainian literature lesson and achieve a higher level of key and subject competencies. The teaching aspects of applying such students' activities as «spontaneous» (or creative) writing, the «entering the picture» technology, Bill Gates and Cornell's notes are explained. The author's versions of change and cloze procedure tests as types of learning activities are given. As a part of group work, we recommend to apply a Singaporean method of performing a lesson or learning session. There are pieces of advice on the specifics of applying Andrew Cherches' digital taxonomy for the development of competency-oriented tasks based on the literary work of Hryhorii Skovoroda.

The prospects of further scientific research regarding the improvement of the theory and practice of applying new types of student activities, based on the requirements of the competence-activity approach, are outlined.

Keywords: *competence-based training; lesson experience based on the literary work of Hryhorii Skovoroda; modern methods and technologies of Ukrainian literature lesson; types of student activities.*

REFERENCES

1. Artyshuk, H. M. (2017). Orhanizatsiia proiektnykh tekhnolohii v navchalno-vykhovnomu protsesi [Organization of project technologies in the educational process]. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-proektni-tehnologi-14447.html>

(ukr).

2. Babiichuk, T. V. (2006). Audiovizualni zasoby u vyvchenni literatury [Audiovisual means in the study of literature]. *Visn. Zhytomyr. derzh. un-tu im. I. Franka*, 27, 17–20 (ukr).

3. Bondarenko, Yu. I. (2021). Literaturne navchannia z vykorystanniam elementiv eidetyky [Literary education using elements of eidetics]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Ser. «Psykhologo-pedahohichni nauky»*, 1, 34–43. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-RR-1-34-43> (ukr).

4. Chumak, H. O. (2020). Shukaimo shchastia za Skovorodoiu [Let's look for happiness in Skovoroda]. Retrieved from: <https://inlnk.ru/0QJamG> (ukr).

5. Delezha, A. Ya. (2020). Hryhorii Skovoroda. Zhyttia ta tvorchist. Filosofski idei [Hryhorii Skovoroda. Life and creativity. Philosophical ideas]. Retrieved from: <https://www.schoolife.org.ua/396-2020/> (ukr).

6. Demchuk, O. V. (2000). Nestandardni uroky z ukrainskoi literatury v 9–11 klasakh [Non-standard lessons on Ukrainian literature in grades 9–11]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky (ukr).

7. (2020). Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State standard of basic secondary education]. Retrieved from: <https://bodia.online/1/QChvXU> (ukr).

8. Duda, L. S. (2019). Hryhorii Skovoroda: pidsumkovyi urok [Hryhorii Skovoroda: final lesson]. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/library/gskovoroda-zitta-i-tvorchist-pidsumkovij-urok-121670.html> (ukr).

9. (2021). Dvesty hlaholov tsyfrovoy taksonomyia Bluma [Two hundred verbs of Bloom's digital taxonomy]. Retrieved from: https://svitliteraturu.com/board/innovaciyi/200_glagolov_cifrovoj_taksonomii_bluma/2-1-0-258 (rus).

10. Fasolia, A. M. (2017). Kontseptualni zasady stvorennia pidruchnyka ukrainskoi literatury z urakhuvanniam polozhen diialnisnogo, osobystisno zorientovanoho i kompetentnisnogo pidkhodiv [Conceptual principles of creating a textbook of Ukrainian literature, taking into account the provisions of activity-oriented, personally oriented and competence-based approaches]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka zb. nauk. pr. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, In-t pedahohiky*. Kyiv, Vyp. 18, 231–242 (ukr).

11. Hnatkovych, T., Kotusenko, O. & Opachko, O. (2022). Dorozhnia karta vchytelia movno-literaturnoi haluzi: instrumentarii otsiniuvannia [The road map of the language and literature teacher: evaluation tools]. Retrieved from: https://znayshov.com/FR/16124/doroj_karta_mova_2.docx (ukr).

12. (2020). Hryhorii Skovoroda: biohrafia ta tvorchist [Hryhorii Skovoroda: biography and creativity]: Videourok. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=T0pEBRHTIOI> (ukr).

13. Hrytsenko, I. V. (2017). Muzyka v zhytti ta tvorchosti Hryhoriia Skovorody [Music in the life and work of Hryhorii Skovoroda]. In *Perspektivnye dostizhenija sovremennyh uchenyh: obrazovanie i vospitanie, fizicheskoe vospitanie i sport, filosofija, literatura i lingvistika, kul'tura i iskusstvo, jurisprudencija* [Ju. P. Oleksin, A. M. Kuh, A. V. Makarenko i dr.]. Odessa, 117–126 (ukr).

14. Hych, H. M. (2020). Interaktyvni plakaty i kartynky yak instrument dystantsiinoho navchannia [Interactive posters and pictures as a distance learning tool]. *Naukovo-metodychni zasady formuvannia osvitnoho prostoru zakladu pisliadyplomnoi osvity dla pidhotovky pedahohichnykh pratsivnykiv do implementatsii Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia*. Retrieved from: <https://bodia.online/1/CJwnvT> (ukr).

15. Hych, H. M. (2021). Pidruchnyk u formati «odna tema – odna rozghortka» [The textbook is in the format «one topic – one sweep»]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka: kliuchovi kompetentnosti ta predmetni navychky*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 38–41 (ukr).

16. (2022). *Idemo za Skovorodoiu [Let's follow Skovoroda]*. Retrieved from: <https://inlnk.ru/zaXO06> (ukr).
17. (2021). *Kompetentnisno oriientovane navchannia: vyklyky ta perspektyvy [Competence-oriented learning: challenges and prospects]*. Kyiv: Pedahohichna dumka (ukr).
18. Lapinska, T. V. (2014). *Urok za tvorchistiu Hryhoriia Skovorody [A lesson based on the works of Hryhoriy Skovoroda]*. Retrieved from: <https://inlnk.ru/ELMZvV> (ukr).
19. Lavrova, N. I. (2017). *Znachennia tvorchosti H. S. Skovorody [The significance of the work of H. S. Skovoroda]*. Retrieved from: <https://inlnk.ru/zaX0gw> (ukr).
20. Liskovych, O. V. (2016). *Zastosuvannia osobystisno-diiialnisnoho pidkходу u formuvanni kompetentnosti uchniv na urokakh fizyky [The application of the personal-activity approach in the formation of students' competencies in physics lessons]*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Ser. 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*, 121–127 (ukr).
21. Maltsev, O. V. (2016). *Interaktyvni videouroky: teoriia i praktyka rozrobky ta zastosuvannia [Interactive video lessons: theory and practice of development and application]*. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology* Vol. 3, № 1. Retrieved from: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/170643.pdf> (ukr).
22. (2021). *Modelni navchalni prohramy dlia 5–9 klasiv Novoi ukrainskoi shkoly [Model curricula for grades 5-9 of the New Ukrainian School]*. Retrieved from: <https://inlnk.ru/NDMKax> (ukr).
23. (2021). *Natkhennyyk: Prostir idei i natkhennia dlia uchytelia (Bloh Anny-Marii Bohosviatskoi) [The inspiration: Space of ideas and inspiration for the teacher (Anna-Maria Bogosvyatska's blog)]*. Retrieved from: <https://bogosvyatska.com/%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81/> (ukr).
24. Nazarenko, L. A. (2022). *Kliuchovi aspekty formuvannia literaturnoi kompetentnosti uchnia-chytacha zasobamy mediaosvity [Key aspects of the formation of the literary competence of the pupil-reader by means of media education]*. *Veresen*, 1, 25–37 (ukr).
25. Nemirovska, N. V. (2022). *Praktychnyi keis iz vykorystannia na urokakh ukrainskoi literatury intermedialnoi komparatyvistyky – riznoaspektne mystetske poiednannia v odnomu tvori [A practical case study of the use of intermedial comparativistics in Ukrainian literature classes – a multifaceted artistic combination in one work]*. Retrieved from: <https://inlnk.ru/po62xB> (ukr).
26. (2021). *Nevidomyi Hryhorii Skovoroda: Baiky i prytychi [Unknown Hryhoriy Skovoroda: Fables and parables]*. Retrieved from: <https://inlnk.ru/JjMYgl> (ukr).
27. Onatii, N. M. (2019). *Uroky mudrosti Hryhoriia Skovorody: Pidsumkovyi urok za tvorchistiu Hryhoriia Skovorody [Lessons of wisdom of Hryhoriy Skovoroda: Final lesson based on the works of Hryhoriy Skovoroda]*. Retrieved from: <http://metodportal.com/node/73046> (ukr).
28. Pometun, O. I. & Pyrozhenko, L. V. (2004). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [A modern lesson. Interactive learning technologies]* (Ed. O. I. Pometun). K.: Vydavnytstvo A.S.K. (ukr).
29. Pometun, O. I. (2017). *Shcho take taksonomiia Bluma i yak вона pratsiuie na urotsi [What is Bloom's Taxonomy and how does it work in the classroom]*. Retrieved from: <https://inlnk.ru/DB5dV2>. (ukr).
30. (2013). *Proekt z OIT ta IUL: «Znachennia tvorchosti H. Skovorody dlia ukrainskoi literatury ta kultury» [Project from OIT and IUL «Significance of creativity of H. Skovoroda for Ukrainian literature and culture»]*. Retrieved from: <https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php> (ukr).
31. Redko, T. I. (2018). *Hryhorii Savych Skovoroda: Tekhnolohichna karta vyvchennia zhyttia i tvorchosti [Hryhoriy Savych Skovoroda: Technological map of the study of life and*

creativity]. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/tehnologichna-karta-za-tvorchisty-g-skovorodi-123859.html>. (ukr).

32. Serhienko, A. A. (2018). Formuvannia na urokakh ukrainskoi literatury uchniachytacha, zdatnoho do intersubiektivnoi vzaiemodii [Formation of a student-reader capable of intersubjective interaction in the lessons of Ukrainian literature]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 21. Tom 2, 156–161. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/21.167326>. (ukr).

33. Sezko, T. A. (2018). Hryhorii Skovoroda: zhyttia i tvorchist [Hryhoriy Skovoroda: life and creativity]. Retrieved from: <https://urok.osvita.ua/materials/literature/60978/> (ukr).

34. Shuliar, V. I. & Hladyshev, V. V. (2022). Biblioterapevtychnyi potentsial literaturnykh tvoriv [Bibliotherapeutic potential of literary works]. *Veresen*, 1, 38–49. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2022.03> (ukr).

35. Shuliar, V. I. (2022). *Shkilna literaturna osvita: problemy, perspektyvy, praktyky* [School literary education: problems, perspectives, practices]. Mykolaiv: OIPPO (ukr).

36. Shuliar, V. I. (2014). *Suchasnyi urok ukrainskoi literatury* [Modern lesson of Ukrainian literature]. Mykolaiv: Ilion (ukr).

37. Sytchenko, A. L. (2009). Hryhorii Skovoroda. Baiky kharkivski. Materialy do urokiv [Hryhoriy Skovoroda. Fables of Kharkiv. Materials for lessons]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnikh shkolakh*, 9, 24–27 (ukr).

38. (2019). Tsikava literatura: rebusy ta osobystosti [Interesting literature: riddles and personalities]. Retrieved from: <https://inlnk.ru/IPDaEd>. (ukr).

39. (2017) Ukrainyskyi Sokrat – mandrivnyk za znanniamy – Hryhorii Skovoroda: [Ukrainian Socrates – a traveler for knowledge – Hryhoriy Skovoroda] nauk.-dopom. bibliohr. pokazhchyk (z fondiv biblioteky Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu) red. O. A. Dikunova ; zah. red. O. M. Kravchenko. Kryvyi Rih (ukr).

40. Ulishchenko, A. B. (2006). Zastosuvannia informatsiinykh tekhnolohii u navchanni movy ta literatury [Application of information technologies in teaching language and literature] V. V. Ulishchenko. Kh.: KhONMIBO (ukr).

41. Vecherova, K. H. (2020). Intelpekt-karta – oporny konspekt z temy «Hryhorii Skovoroda. Zhyttia ta tvorchist» [Intellect map – a reference synopsis on the topic «Gryhoriy Skovoroda. Life and creativity»]. Retrieved from: <https://bodia.online/1/fDRDeE> (ukr).

42. Yatsenko, T. O. (2021). Pidruchnyk literatury yak zasib rozvytku samostiinoi chytatskoi diialnosti uchniv u realiiakh Novoi ukrainskoi shkoly [Textbook of literature as a means of developing students' independent reading activity in the realities of the New Ukrainian School]. Retrieved from: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/27>. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-299-307> (ukr).

43. Yatsenko, T. O. (2016). Spetsyfika uroku ukrainskoi literatury v umovakh informatyzatsii navchalnoho protsesu [The specifics of the lesson of Ukrainian literature in the conditions of informatization of the educational process]. *Ukrainska literatura v shkoli*, 4, 19–23 (ukr).

44. Zdir, S. I. (2019). Urok-kvest [Quest lesson]. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/urok-kvest-za-tvorami-g-skovorodi-127964.html> (ukr).

45. Zhyla, S. O. (2004). *Teoriia i praktyka vyvchennia ukrainskoi literatury u vzaïmozv'iazkakh iz riznymy vydamy mystetstv u starshykh klasakh zahalnoosvitnoi shkoly* [Theory and practice of studying Ukrainian literature in relation to various types of arts in senior classes of a comprehensive school]. Chernihiv: RVK «Desnianska pravda» (ukr).

46. (2017). Zhyttia ta tvorchist Hryhoriiia Skovorody. Propovid zhyteiskoi nevybahlyvosti, poshuku harmonii z soboiu i svitom [Life and work of Hryhoriy Skovoroda. The preaching of everyday unpretentiousness, the search for harmony with oneself and the world]. Retrieved from: <https://inlnk.ru/em61L5> (ukr).